

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

Θ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

ΤΟ ἑλληνικὸν κοινὸν ὑποθέτω μετ' ἐνδιαφέροντος θὰ ἀναγνώσῃ τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς, αἵτινες εἶνε ἀφιερωμέναι εἰς τὴν τουρκικὴν φιλολογίαν τοῦ θεάτρου. Ὅταν λέγωμεν φιλολογίαν δὲν θὰ νοήσωμεν ἄλλο τι παρὰ τὸν *Καραγκιόζη*. Διότι αὐτὸς εἶνε ὁ ἐθνικὸς τοῦ τουρκικοῦ θεάτρου ἥρωας ὁ πρωταγωνιστὴς καὶ ὁ ἀπομαχὸς του. Δὲν ἠθελήσαμεν δὲ ἐν τούτῳ νὰ ἀφαιρέσωμεν πάντα φιλολογικὸν τίτλον καὶ πάντα καλαισθητικὸν ὄρον ἔστω καὶ ἂν ἐξέρχωνται οὗτοι ἐκ τῆς περιωπῆς τοῦ πολιτισμοῦ των. Ἀρκεῖ ὅτι εἰκονίζουσι τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ καθαρᾷ ἐθνολογικῇ του ἀπόψει. Ἡ δὲ μελέτη τοῦ τουρκικοῦ θεάτρου, τοῦ σινικοῦ, τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ τοῦ περσικοῦ, σχεδὸν ὁμοίων, ἡδύνατο νὰ ᾗ μελέτη καὶ τοῦ ἐν γένει Ἀσιανοῦ θεάτρου. Ἄλλως τε νομίζοντες ὅτι παρὰ πᾶσαν πρωτογενῆ ἀνάπτυξιν δικαιοῦται ἡ τέχνη νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τῆς δὲν ἀποκνοῦμεν τὸν *Καραγκιόζη* ὅπως καὶ τὸν *Φασουλῆ* καὶ *Περικλέτον* νὰ ὀνομάσωμεν κατὰ τὴν σειρὰν τῶν σκηνῶν των δράματα ἢ τραγωδίαις. Ἄν μάλιστα κανεὶς ἐπεθύμει νὰ φανῇ καὶ ὀλίγον παραξενολόγος ἡδύνατο πολὺ καλὰ ὀλοκλήρου τῆς εὐρωπαϊκῆς θεατρικῆς φιλολογίας τὰς βάσεις νὰ εὕρῃ εἰς τοὺς περιλαλήτους διόσκουρίδας τοῦ Σουρῆ ἥρωας. Τοιοῦτοτρόπως ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες τὸν *Φασουλῆ* καὶ *Περικλέτον*, οἱ τοῦρκοι τὸν *Καραγκιόζη*, οἱ ἄγγλοι τὸν *Punch*, οἱ γάλλοι τὸν *Guignol*,

οὐκ ἔχοντες τὸν *Κετσέρ-Μπεχλιβάν*, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. "Ὅλα τὰ ἔθνη ἔσχον τοὺς Καραγκιοζήδες των.

Εἶπον ὅτι τὸ τουρκικὸν θέατρον συγκεντροῦται ἐν τῷ Καραγκιοζή, διότι μοὶ φαίνεται ὅτι οὕτω μόνον θὰ κυριολεκτήσω Ἄλλως τε πρέπει νὰ καταλέξω καὶ τοὺς *Ὅρτα - Ὅγκιουν* τοῦ δηλαδὴ μετρημειωμένα παιδία παίζοντα κωμωδίας ἐν τῷ παρατυχόντι καφενεῖῳ εἴτε τοὺς *Μετὰχιδες* δηλαδὴ τοὺς παραμυθιολόγους ἐπαγγελματίας εἰς τὴν αὐτὴν φιλολογίαν των. Ἄγνοῶ ἂν οἱ τελευταῖοι ἔχουσιν τι δικαίωμα εἰς τοῦτο καὶ τὸ ζήτημα ὅς λύσῃ ὁ ἀναγνώστης ἀφοῦ τῷ διηγηθῶ μίαν περίστασιν εἰς ἣν παρευρέθην. Ἡ σκηνὴ ἐγένετο τὴν νύκτα ἐν τῷ λουτρῷ καθὰ καὶ εἶχε προειδοποιηθῇ. Ἀφοῦ ἐλουσθήμεν περιτετυλιγμένοι ὅλοι τὰς λευκάς σινδόνας μας πλείονες τῶν τεσσαράκοντα παρεκαθήσαμεν ὀκλάδην περιμένοντες ν' ἀνοίξῃ ἡ σκηνή. Ὁ κώδων ἔκρουσε καὶ τέσσαρες κύριοι παρουσιάσθησαν. Μᾶς διηγείτο πῶς ἓνας παστᾶς ἀνέτρεφε τὴν κόρην του, τὴν Γκιουζέλ-Σεριφέ τὴν φεγγαροπρόσωπη, καὶ πῶς ὁ Νταῆ-Μουσταφᾶς ὁ παντοδύναμος μετρημειώετο ἵνα τὴν συναντᾷ καὶ χιλίας ἄλλας περιπεπλεγμένας περιπετείας, ἐνῶ ἄλλοι χότζαι ἢ ἱεροφάνται Ζεμπιλ-Σακᾶ ἔλυσον ἢ ἔδειον τὰς ὀνειροπνεύστους τύχας των. Ἐννοεῖται ὅτι ὅλαι αἱ ὑποθέσεις αὗται ἀφορῶσιν ἐρωτικὴν αἰσθηματολογίαν κατωτέρας ἐμπνεύσεως καὶ διαρπαγὰς καὶ ἐκδικήσεις ἀεχνούς, πλουτιζομένας δι' ἀστείων λογοπαϊγνίων, παρεξηγήσεων καὶ λοιπῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θεατρικῆς φιλολογίας παρὰ τοῖς τούρκοις λέγεται ὅτι εἰσήγαγεν ὁ κατακτητὴς Μωᾶμεθ ὡς θέαμα καὶ διδάγμα μάλιστα τῶν γενιτσάρων. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνέφερα ὅτι ἡ σκηνή, εἰς ἣν παρευρέθην, ἐδόθη ἐν λουτρῷ, τείνω νὰ ἐπεξηγήσω ὅτι προτιμήθη οὗτος ἕνεκα ἐλλείψεως ἄλλου χώρου ἐν Δαρδανελίοις καὶ τῆς πολλῆς πρὸς αὐτὸν ἐκτιμήσεως παρὰ τοῖς τούρκοις.

Ἀλλὰ θεατρικὴ κυρίως παράστασις, εἰς ἣν συχναίνει καὶ ἡ ἀνωτέρα τουρκικὴ τάξις, εἶνε ὁ Καραγκιοζής. Κατὰ λέξιν ἐξηγεῖται ὁ « μαυρομαμάτης ἥρως ». Ὁ Ὄθωμανός δραματογράφος Μουράτ ἀναφέρει ὅτι τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁ Καραγκιοζής ἔχει ἀπὸ σουλτάν Σελεϊμᾶν ὅτι ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ τεμένους Σουλεϊμαννὲ ὑπῆρχε καὶ τις ἐργάτης ἀστείότατος, ὅστις διὰ τῶν διηγημάτων του καὶ τῶν ἀστείων δὲν ἄφισε τοὺς ἐργάτας νὰ ἐργασθῶσι. Μαθὼν δὲ ὁ σουλτάνος τὸ πρᾶγμα ἀπεκεφάλισε μὲν τὸν ἐργάτην, διέταξε ὅμως νὰ γραφῶσι καὶ νὰ παρασταθῶσι κατόπιν ὅσα εἶπε καὶ ἔκαμεν ἐκεῖνος. Ὁ Καραγκιοζής ἔχει πάντοτε τὸν

ἴδιον τύπον. Φορεῖ πολύπτυχα σαλβάρια, χρωματιστὰ καὶ ἀνε-
συρμένα τὰ μανίκια καὶ ἔχει κατάμαυρα τὰ ῥμᾶτια καὶ τοὺς
μύστακας. Εἶνε πανοῦργος, σοφιστὴς, δολοπλόκος, ψεύστης, θηλυ-
μανής, εἰς ὃν ἅπασαι αἱ χάριτες πετάννυνται. Ἀντιπροσωπεύει
τὸ πνεῦμα καὶ τὰ πάθη τῆς φυλῆς του. Ζητεῖ νὰ ἐπιδείξη περ-
γαμηνᾶς τοῦ Κομφουκίου καὶ ὁ νοῦς του δολιχοτομεῖ τοὺς ζω-
τέρους χορεσμούς. Εἶνε σάτυρος, ὅστις κατὰ τὴν γνώμην τῶν
ὀθωμανῶν διδάσκει διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, διότι ἡ μέθο-
δος αὕτη εἶνε ἐκ τῶν ὄρων τῆς λογικῆς! Ἀλλῶς δὲν ἐννοοῦμεν
πῶς ἐπιτρέπεται ἡ ἐλευθέρᾳ εἰσόδος εἰς μικρὰ παιδιὰ ἄρρενα καὶ
θήλεια ἐν τοιαύτῃ οἰκτρᾷ καὶ ἀσελγεῖ διαπαιδαγωγῇσει.

Ὁ Καραγκιόζης δρᾷ πάντα ὀπισθεν παραπετάσματος κατὰ
τὸν τύπον τῶν νευροσπάστων τοῦ Χολδεν, ἀλλ' ἐκ καρτονίου
κατεσκευασμένων, ἐνῶ ἰσχυρὸν φῶς ἐντείνει τὴν διαφάνειαν τοῦ
παραπετάσματος. Κάτωθι δὲ τούτου κεκρυμμένοι οἱ βωμολόχοι
ὑποβολεῖς ἀπαγγέλλουσι τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δράματος. Ἀλλ' ὁ
Καραγκιόζης ἔχει καὶ συντρόφους. Καὶ πρῶτον τὸν Χατζῆ-Ἀυ-
θάτην. Ὁ Χατζῆ-Ἀυθάτης εἶνε ὁ σοφός του κουμπάρος, ὅστις
τὰ πάντα γινώσκει, τὰ πάντα βλέπει, τὰ πάντα συμβουλεύει.
Εἶδος Χότζα ἀναμεμιγμένου εἰς ὅλας τὰς ἐρωτικὰς περιπλοκάς
κατὰ τὸν τύπον τῶν ἐπὶ Λουδοβίκου ἀδάδων, οὗτινος τὸ forte
εἶνε ἡ ἐπίγνωσις τῶν ἀδυναμιῶν τῆς καρδίας. Αὐτὸς εἶνε ὁ σύμ-
βουλος τοῦ Καραγκιόζη, ὅστις πλέκει καὶ λύει τὰς τύχας του
εἰς τραγικὰς περιπετείας ἐκείνου δερομένου καὶ ξυλοκοπουμέ-
νου ὁ Χατζῆ-Ἀυθάτης μεταβάλλεται εἰς στωϊκὸν φιλόσοφον,
ἀτάραχος θεωρῶν καὶ καπνίζων τὸ τσιμποῦκί του. Εἶνε ὁ ἀστήρ
του ὅστις τὸν προφυλάττει. Δεύτερόν του σύντροφον ἔχει ὁ Καρα-
γκιόζης τὸν μπαμπᾶ εἶδος Ριγολέττου, ἀλλὰ παντοτεινὰ γυ-
δαῖον, ἀπατῶμενον καὶ ξυλοκοπούμενον χωρὶς ἐκ τούτων νὰ δυσ-
αρεστηθῇ ποτέ. Εἶνε τὸ πεπρωμένον του. Καὶ ἐπειδὴ ὅλοι αὗται
αἱ ὑποθέσεις τοῦ Καραγκιόζη πλειστάκις ἀπαιτοῦν καὶ ἐκ μη-
χανῆς θεὸν ἵνα λυθῶσι πάρεστι καὶ τρίτος σύντροφος ὁ Μπασι-
μπουζούκης. Αὐτὸς εἶνε ὅστις ἀρπάζει καὶ ξεσχίζει καὶ τὰ
κάμνει ὅλα θάλασσα κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ δράματος καὶ ὅστις
δίδει τὴν δύναμιν τῆς πλοκῆς διὰ τῶν φοβερῶν του χαστουκίων!

Οἱ τουρκικοὶ θίασοι κυρίως εἰπεῖν εἶνε ἀρμενικοὶ καὶ ἐβραϊκοί.
Πολὺ σπάνιον θὰ ἀπαντήσετε τοῦρκον ὑποκριτὴν. Οἱ δὲ λεγόμε-
νι θίασοι τουρκικοὶ ἔχουσι ὑποθέσεις μόνον ἀνατολικὰς. Ἀπα-
γορεύεται δὲ αὐστηρῶς ὅχι μόνον νὰ ἐμφανισθῇ ὀθωμανὶς ἐπὶ
τῆς σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ φανῇ ἀκόμη ἐν αὐτῇ τὸ ἱερόν της ἔν-
δυμα. Δι' αὐτὸ ὅλα τὰ δράματα τῆς καθαρᾶς φιλολογίας δὲν

εἶνε διὰ τὴν σκηνήν, ἀλλὰ πρὸς ἀνάγνωσιν. Τὸ δὲ στάδιον τῆς θεατρικῆς φιλολογίας παρὰ τοῖς τούρκοις δι' αὐτὸ ἀπομένει καὶ πάλιν εἰς τὸν Καραγκιόζη. Ἐπὶ τοῦ παραπετάσματός του ἐμφανίζονται ἀκωλύτως οἱ ἥρωές του καὶ οἱ ὑποβολεῖς μιμοῦνται ἀκωλύτως τὰς γυναικείας φωνάς των.

Ὡς θέατρα χρησιμεύουσι κατὰ τὰς νύκτας τοῦ ραμαζανίου καὶ κατὰ τὸ βαϊράμιον ἀπλᾶ καφενεῖα ἐν Σουλτάν-Βαγιαζίτ τῆς Πόλεως ἢ ἐν Τόπκαπι. Πλήθος ὀθωμανῶν συντρέχει κατὰ τὰς παραστάσεις ταύτας. Ἐπεὶ δὴ αἱ χανούμισαι δὲν δύνανται νὰ παρευρεθῶσιν εἰς αὐτάς μετακαλοῦνται τὸν Καραγκιόζη οἴκοι. Καὶ οὕτω ἐν τοῖς χαρεμίοις των κεχυρμέναι ὀπισθεν τῶν καφασωτῶν ἀπολαύουσι μετ' ὀργασμοῦ τῶν ἐρωτικῶν περιπλοκῶν τοῦ ἀθανάτου Καραγκιόζη. Εἶνε ἡ καλλιτέρα ἐορτὴ τοῦ οἴκου των. Αἱ προσκεκλημέναι σπεύδουσιν ἐκ τῶν πέριξ καὶ αἱ φαντασιώδεις ἡδυπαθεῖς ἀναστροφαὶ τῶν ὀδαλισκῶν τῶν χαρεμίων, ἃς ἐξέλεξεν ἡ ἡδυπαθὴς τοῦ Δὸν Ζουὰν ὀνειροπόλησις, πραγματοποιῶνται.

Ἡ μουσικὴ κατὰ τὰ διαλείμματα παιδρύνει ταραχῶδως τὰ πλήθη. Τὸ κωδωνοφόρον τύμπανον ἀναπνέει ἐπὶ τοῦ μουσικοῦ τὸ μέτωπον, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὤμους καὶ τὸ ταμποῦρι συνοδεύει τὸν ἄμανέ ἢ τὸ σαρκί τοῦ ξελαρυγγιζομένου χανεντέ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀπόλαυσιν τῆς τέχνης. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐσχάτως ἤρχισε καὶ μελοδραματικὴ τις κίνησις εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κλασικοῦ Καραγκιόζη, ὃ δὲ Ταλάσσος συνέγραψε *Λιμπρέττο* παρόμοιον καὶ ὁ οὐγγρος Sciolesich ἐμελοποίησε ἄρκετὰ περὶ πᾶσι τοῦτο, καθ' ὅσον ἡδύνατο νὰ συνδυάσῃ κατὰ παράδειγμα τῆς Αἰδᾶς τοῦ Βέρδη τὴν ἀνατολικὴν μουσικὴν πρὸς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς τῆς μουσικῆς κανόνας. Καὶ ὅμως τὸ τουρκικὸν θέατρον μένει πάντοτε εἰς ἀπίστευτον στασιμότητα. Οἱ τροβαδόροι ὑποκριταὶ τοῦ ἀρκοῦνται νὰ κάμουν σημειωτὸν τῆς προόδου βῆμα καὶ οὔτε ἡ ἐλαχίστη λεπτότης ἢ καλαισθησίᾳ φαίνεται ἔστω καὶ μακρόθεν ἐπὶ τῆς τύχης του ἀνθοῦσα. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται περὶ ἔργον κατὰ τοιοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον πρὸς τὴν ἐν γένει ποιήσιν καὶ δὴ τὴν λυρικὴν οἱ τοῦρκοι ποιηταὶ δὲν ὑστέρησαν οὔτε κατὰ τὴν ἔμπνευσιν οὔτε κατὰ τὴν στοιχοπλοκὴν των. Πῶς ζῶσιν ἀμοιβᾶδος βίον εἰς τὸ θέατρον καὶ πῶς αὐτὸ τὸ Γιλδίξ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη τρέφον τοὺς Μετέχιδες καὶ Καραγιόζηδες εἶνε ἄπορον.

Καὶ ὅμως τὸ θέατρον ὅπερ διαπλάσσει τὸ ἦθος, μαλάσσει τὴν καρδίαν, ἐξυψοῖ τὸν νοῦν καὶ διδάσκει τὸν ἀνθρώπινον βίον εἶνε εἰπὲρ ποτε εἰς τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπάναγκες.

Πολλά θὰ τὸν διδάξῃ καὶ πολλὰ θὰ τὸν διαπαιδαγωγήσῃ. Οἱ λογιώτεροι ὀθωμανοὶ πολὺ ἐπιθυμοῦσι τὴν πραγμάτων τῶν του, ἀλλὰ προσκρούουσι κατὰ δόγματων καὶ ὅγκου προλήψεων. Ἐντρεπόμενοι δὲ νὰ ἐπιδείξωσι τὸν Καραγκιόζη προβάλλουσιν ὅτι αὐτοὶ θέατρον δὲν ἔχουσι καὶ ὅτι παίγνια μόνον διασκεδάζουσι τὰ πλήθη καὶ οἱ Μετάχρηδες τοὺς ἐμμένοντας εἰς τὰ πάτρια ἀνεπτυγμένους. Ἄλλ' ὁ Καραγκιόζης δὲν ἀκούει οὔτε φοβεῖται τὰς ὀλιγίστας αὐτὰς φωνὰς τῶν ἀρνησιπατρίδων συμπατριωτῶν του. Βασιλεύει καὶ διασκεδάζει πάντας μένων πάντοτε ἀθάνατος Καραγκιόζης.

*Εν Κωνσταντινουπόλει.

Ν. Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ



Ἀστυνόμος. — Γρατί δὲν 'πῆρες καὶ τὸ 'ρωλόγι, ποῦ ἦταν
 'ς τὸ ἴδιο συρτάρι, παρὰ ἔκλεψες τὰ μετρητὰ μόνον ;
 Λωποδύτης. — Τί νὰ πῆς ! Στραβομάρα, κύριε ἀστυνόμε.